

T. K u k k
(Tartu)

NÄITEID KARJALA KEELE VESJEGONSKI MURRAKUST

1983. a. suvel siirduti TRÜ soome-ugri kateedri poolt pärast mõningast vaheaega taas keeleainestiku kogumiseks retkele Kalinini oblasti Vesjegonski rajooni - sealsete karjalaste juurde. Lisaka siinkirjutajale võtsid ekspeditsioonist osa eesti filoloogia II kursuse üliõpilased Villu Känd, Indrek Kärner ja Mart Linnart. Viimased viibisid keeleretkel 5. - 20. juulini, kusjuures tutvuda jõuti kümne karjala külaga (s.-h. Tšamerovo, Uljanihha, Lopatihha). Käesoleva publikatsiooni autorile oli retk veidi pikem (19. VI - 20. VII), külade arvgi, kuhu jõuti, oli pisut suurem (lisaks ülalmainitutele võivad keelelist huvi pakuda Djudikovo, Benjakovo ja mõned teisedki). Muudele materjalidele lisaks kogunes lindile kolme tunni ringis keelenäiteid, ühtekokku 7 külast 16 keelejuhilt. Siin tulevad avaldamisele näited ühelt neist, nimelt Nadežda Lihhatšovalt, kahtlemata parimalt jutustajalt lindistatud keelejuhtide hulgas.

Nadežda Vassiljevna Lihhatšova on sündinud 1916. a. Vesjegonski rajooni Tšurilkovo külas. Kogu elu on ta elanud sealkandis: mehele läks koduküla naabruses asunud üksiktallu, pärast sõda on elanud ükskuna Tšamerovo külas (umbes 7 km.kaugusel Tšurilkovost). On usklik. Valdab vabalt vene keelt.

Kalinini oblastis kõneldav päriskarjala murde osa jaguneb kolmeks murrakuks (vt. näit. Virtaranta 1972 : 11 jj). Vesjegonski murraku levialaks on Vesjegonski ja osaliselt ka Krasnõi Holmi rajoon. Murraku tähtsaimaks erijooneks, mis lahutab teda teistest naabermurrakutest ja üldse kogu muust päriskarjala murdest, on pika *a* areng *ja* - diftongiks, näit. *mja* 'maa', *rjadja* 'töötada', vrd. samatähenduslike sõnadega *mua*, *ruadua* teistes Kalinini oblasti päriskarjala murrakutes (Makapov 1963 : 6).

Sisuliselt on kõik siin avaldamisele tulevad tekstid seotud kas kalendritähtpäevade või olulisemate elusündmustega. Lõppu lisatakse kümme erinevatelt keelejuhtidelt

pärit laulukest (karjala *virzi*), vene tšastuškade analoogi nii sisult kui ka vormilt (vrd. näit. Частушки 1965 : 5 jj.).

Varem on muu hulgas ka mõningaid Vesjegonski mur-raku näiteid avaldanud H. Leskinen (1932) ja G. Makarov (1963).

T e k s t i d

(1) *maslënča*

*ka maslënčana vovše oli veššetä šežo nuorizolle //
ajeldih hebožilla čuramah // jogo päivie oli maslënča /
kõnža müttüöössä küläsšä / s poñede Lñika i do voskres-
šeñña // jogohiñe omih rodñih ajeli goštih / i hebožen
vailaštaw / zbrujag hüvää / povoskat / ken sañkan / i
riputettih tagjana kowrag / šomag / i otetah tüttözee
omag / omag drofažen i čuratah / šielä čuratah / tämpie-
ñä tässä küläsšä / huomena toižešša / huomeneli kolman-
žešša / podrad // kodih tullah illalla / omat tüttöt ka tja-
da riattah / šežo čurahutetah / a šidä pühämpieñä äjän
vejetäh ielä kaikkie lomu / ka vejetäh i moštinkja i
jaššikkja i halguo i vaštja / kelli midä on / kaj veje-
täh ielä / šüren tukun / šüren / i šinä lñajitah karu-
šelin // i karušselih / karušselih šivotah ñellät regüöt /
pikarazet / i ka brihat šedä / šeštä püörütetäh / značit /
kolëssu / ielä pandu kolëssu / kolëssu on kañe moñe /
šeibäs / a šeibähälä moñet regüöt / ka i hiän püörüttäw
šeštä kolëssua / a podrad kaikin sañkoih / paõceredi
stučetah i čuratah [...] / illah sja / täm pühämpieñä /
prošša lñoje voskresšeñne // pühämpieñä / značit lču-
ratah čuratah // šidä illalla / tämän tukun i viritetäh /
kumbažešša / kumbažeh vejittü on kaj hljamut // viri-
tetäh i tullah kaj kaj i ukot i akat i naižet i pikkaruot
i šuret i kaj kaj külä / soberiečetah kostran luoh / i
kostra šežen palaw i kaikin pajatetah viitä // loppow /
kuin palan / [...] loppow / i lähietäh ülči külä viit-
löñke // projittah / šidä keški külälä soberiečetah /
kaikin toiñe toiženke prostiečetah / šidä kodih tullah /
koisša jogo talon kohašša viritetäh ken lñapotin / ken
jaššikkan / ken moštinkaa / palotah jogo talon kohašša /
šeibähälä ka moñet tule / lapsilla šanotah / što ka
maido palow / elä pakkuo / äjäpäiväh sja / maido i lña*

palow / ka / i / i / l'azew šūri pūhā / müö gufaimma / vrod' midā / šjamoin ājapäiväh šja // fšo.

Võinädal

Vaat võinädala aegu oli noorsool samuti väga lõbus. Minda hobustega sõitma. Mitu päeva oli võinädal, eri päeval (tähistati) eri külas, esmaspäevast pühapäevani. Igaüks sõitis sugulastele külla. Valjastatakse (=valjastab) hobune, rakmed (on) head, kes vankri, kes saani ette, ja riputatakse taha ilus vaip. Võetakse oma tüdruk, oma kallim, ja sõidetakse, seal sõidetakse. Täna siin külas, homme teises, ülehomme kolmandas, (nüiviisi) järgemööda. Kaju tullakse õhtul, oma tüdrukud veel töötavad siis, neidki sõidutatakse. Aga pühapäeval, juba varem, veavad kõik prahti kokku. Veetakse nii vanu korve kui ka kaste, halge, vihtasid, kellel mida on. Veetakse varem suur kuhi kokku. Sinna tehakse ka karussell. Karusselli külge seotakse neli kelku ja poisid keerutavad seda ringi tollest rattast, juba varem pandud rattast. Ratta küljes on seesugune teivas, teibaga (keerutatakse) kelkused, see (teivas) keerutab ratas, ratas aga järgemööda kõiki kelke. Üksteise järel tõugatakse (teivast) ja sõidetakse (nüiviisi). See on pühapäeval, hüvastijätupühapäeval. Pühapäeval, tähendab, sõidetakse ja sõidetakse, siis õhtul aga süüdatakse see hunnik, kuhu oli kokku veetud rämps. Süüdatakse (see) ning (sinna) tulevad taadid ja eided, naised, väikesed ja suured - kogu küla. Kogunetakse lõkke juurde, lõkke põleb ning kõik laulavad laule. Kui tuli on kustunud (=lõppenud), minnakse lauludega läbi küla. Kui küla on läbi käidud, siis kogunetakse keset küla. Kõik jäätavad üksteisega hüvasti ja seejärel tullakse koju. Kodu süüdatakse iga talu juures (väike lõkke), kes (pane sinna) viisud, kes kasti, kes korvi, iga talu juures põletatakse. Seesugused tuled on teiba otsas. Lastele öeldakse, et piim põleb, piim ja liha põlevad. Suur püha lõpeb, me lõbutsesime, nii et küll sai, päris lihavõtneni välja. Kõik.

(2) ka žerijxa i mārōw svjattaimah

ka žerijxa / ken mārōw svjattaimah // svjataičči / značit / otti zakljadag / tūtōštā / šilā tūtō kōnža pidaw andaw // zakljadan otti i beššowdašša šielā kaikilla i tijuššetah / što ka tāmā muččo svja... / tāmā tūtō svjataidu / prosvjātana // i poltetah kuožefišša / tāmā lopuuu / poltetah lopuu i / viržiloinke kodih provoditah // provoditah / toišša pierā soberiečetah kaj naižet miän küfāššā i lähtietāh hähdā kossja / kossja rospletaimah / kassja i itettāmāh // i šūren viden zapoiyah / üiči küfān i aššutah / a hiän vaštah i tulow / naižille / vaštah tulow litkew // šielā pričetaiččow / što ka mučoksi mārhen da kaj omie azie gorie // pričetaiččow / hähen perth podrugat tullah / tullah / iššutetah lawčalle / tjatto da miamo tullah / härlee blahoslovitah jumalalle // leibie omie kun oteah da j tuohksen da j jumalan / blahoslovitah tāmā tūtōg / a šidā podruha ištuoow hähen kohti vaš da j rubiew rospletaimah kassja // kassan / značit / rosplettiv / lēntočkalla kaikkie tūtōlōidā häin rubiew ka / nu / maššimaida kaikkie i pergamah / što i tūō māngie mučoksi // ka lēntočkalla tāmā kaikki / značit / pergaw i itetētāh i tjāš viržiloinke kaikki naižet lähtietāh // a šie toišša pierā ka tulow bogomolā / tūtō tullah roditelan žerijxan / žerijxa // bogomolā tulow // ljajitag krassotag / ka tūwah kūžen / i šezen kūžen kaiken bañditah / šomilla trāpičoilā i šeižotetah stolalle // žerijxa tulow i vijkupaiččow tādā krassotja / ka šielā andaw dengat i potom uglalla i kolotitah / i iglalla ka sorok don on tāmā krassotta / tūtōn uglalla / tāmā jolka // ka / šidā bogomolā proidiv i šielā miñ päiviä naznaičetah svjadbah šjaten / šidā lähtietāh venčalle i ka venčaičetah i lähtietāh žerijxah svjadbjimah // žerijxašša ru vetah svjadbjimah / ka žerijxašša svjadbuijah // kaj häin varušetth svjadbja // no svjadbja mie šanoin tuoll ... / šilā kerdja / kuin provožaijah / svjadba tāmā // tāmā ka varušetah rēvestj.

Peigmees läheb kosja sobitama

Vaat, peigmees läheb kosja sobitama. Kosjad on koos tähendab (siis), kui ta on tüdruku eest võtnud pandi. Selle annab tüdruk, siis, kui peab. Kui ta on pandi vastu võtnud, siis istjatseil, seal antakse kõigile teada, et vaat see naine, (õigemini) see tüdruk, on kihlatud. Seejärel süüdatakse vokil (oleva töö) lõpp ja saadetakse (tüdruk)

lauludega koju. Järgmisel päeval kogunevad meie küla naised ja lähevad tal patse lahti punuma, patse (lahti punuma) ja itkema. Pikka (=suurt) viisi lauldes astutakse läbi küla, aga tema tuleb naistele vastu, tuleb vastu ja itkeb. Itkeb seal, et läheb mehele (=naiseks) ja kurdab oma muret. Itkeb, (seejärel) tulevad tema tuppa sõbratarid, nad pannakse pingile istuma, isa ja ema tulevad, õnnistavad teda. Võtavad oma leiba, küünla ja ikooni ning õnnistavad selle tütarlapse. Seejärel istub aga sõbratar otse tema vastu ja hakkab patse lahti harutama. Kui on, tähendab, patsi lahti harutanud, hakkab ta lindiga tüdrukute poole niiviisi vehkima ja lööma, et mingi ka need mehele. Lööb lindiga kõiki ja (siis) itketakse ning taas hakkavad kõik naised lauldes minema. Aga järgmisel päeval tuleb palvus, tüdruku koju tulevad peigmehe vanemad. Tuleb palvus, tehakse "iludus", tuuakse kuusk ning see kuusk ehitakse ilusate lindikestega ning asetatakse lauale. Peigmees tuleb ja ostab selle "iluduse" välja. Annab seal raha ja hiljem ta (s.t. kuusk) torgatakse nurka. Nurgas seisab see "iludus" nelikümmend päeva, tüdruku nurgas (seisab) see kuusk. Seejärel palvus lõpeb ja siis (selgub), missugune päev määratakse pulmadeks. Siis minnakse laulatusele ja lastakse end lautada ning minnakse peigmehekoju pulmi pidama. Peigmehekodus hakatakse pulmi pidama, peigmehe juures peetakse pulmi. Vaat niiviisi valmistuti pulmadeks. Pulmadest ma rääkisin sel korral, kuidas pulmi peetakse. Niiviisi valmistatakse pruuti ette.

(3)

beššowdat

/ šano / kuin iellä oldih beššowdat /

*ka oſi / večorkat oldih / večorkja rubien šanomah //
ka kuin večorkah šoberitah / šjamojn parahan kojijn oššetah
brihat külastä / zaimitah / što kummarhe šjamojn šüfi
pätištenka // i rjaznoišta külištä tūwah tütöt / goštät /
kumbazella brihalla mõžot on tuttava miššä / zakjazivaič-
čow / nu ka miun varoin tūwah ka šielďä p o p o f k a š
t a / miun varoin tūwah šielďä g o r u n s k o i š t a /
miun varoin tūwah šielďä d'ü i t'k ö v ä š t ä / so fše. ħ
storon tūwah tütöloida / goštih // tütöt tūwah tūwen
šalkun rütia / plattia rjaznoiloida / i šüri šjafi / oſi ka
šüret šjafit olgupäiſä / ei paikkaloišša käuwäh / šjafiloiš-
ša i tuffiloišša // tūwah goštät / značit / nu šuwäh jūwah*

s večera šidä ka j ljaditah / ođžat šuoŕiečetah i tuffi-
 loišša lähtietäh / večorkoilla // i kaikišta küñštä tullah
 brihat / paokružnošti / kaikišta küñlöištä / i ka näin
 ljaditah ših palčan- / palčalle pannah garmorit / garmo-
 rie naverno dvacat ofi / möžet i bolše / garmori / šifä
 palčalle // nu ka še näin i ruvetah / značit / kargamah
 vaššilovskava / ka üksi briha lähtew / zavodw / s krä-
 ju / kaikki jogo tütön vjizivw / i ištuow / toihe noužow
 / briha ištuow / toihe noužow / briha ištuow / toihe
 noužow / ka še näin i pjaroin i kāratah / briha i tütö
 vaššilovskava / i pripefkoida pajatetah / ka / i tütö
 pajattaw brihalla i briha tütöflä // ka tämän kižatah /
 šidä zapoijah kružo•k // vot / zapoijah

нешолковая травинка
 во по лужке лётсе
 долго-долго дожидать
 милава придётсе
 я ждала два месяца
 подожду недельку
 встретила приветила
 дружка любезного

и все садятся парам // вот там кому какая нра-
 вится и берёт [...] // в двенадцать часов все
 идут на пере(о)девку / домой опять / где гост-
 тишь / туда идёшь // и придут на передевку /
 чаю попят...

/Šano karjalaksi /

da tullah peredefkalla / šuwäh jūwah / toižen platt-
 tan pannah / i lähtietäh tjaš // i tjaš näin žo / ka zavo-
 ditah pläski / kargamah / virttä pajatetah / pitköidä /
 šidä tōžo ka näin žo ka ištuočetah pjaroin // i tōžo nō-
 merit i vokura•t // iššutah huomnekšee šja / i huomnek-
 šella ka j lähtietäh kodiloih // tullah / šuwäh / jūwah /
 kaksči čjassua otohritah i päivällä tjaš lähtietäh širhe žo /
 i ka dvāje sūtki / kahet sūtkat ka näin veššefiečetah / ka
 // šidä toižešša küfäššä fiew / toižeh küläh näin lähtietäh /
 i kolmanžešša / i ka kaikišša küñlöištä aivin oldih kaiken
 talven ka možet večorkat // tämä vain večorkat ossō•bia
 / a omašša küfäššä jogo pävie beššowda ofi // nu ka
 hüvie tütöföidä / ehämmäžen kōnža / kaikkien kohešno
 vejeldih goštiloih i / ka še näin kaiken talven šuren pū-
 hää šjaten / maslerčan šja // ka fiew maslerča i nämä beš-
 šowdat i prekratiefčetah / i ruvetah kümäh gulavolla / šem

*hede-l' // kuvotah da kaj kedrätäh da koissa / ei laske-
ta gulaimah hi kedä // a sidä ka flew äjapäivä / sillolii
gulavot fietäh [...] ka / kuin ennen molodoit / nuorizo
hüvii aigja provožaidih / hüt šovsem eu to.*

Istjatsed

/Räägi, kuidas vanasti peeti istjatseid./

Olid, õhtud olid, räägin õhtutest. Kui kogunetakse õhtule, siis noormehed ostavad, (õigemini) üüriavad külast kõige parema maja, mis on külas kõige suurem viiesinaline (=tare). Ning erinevatest küladest tuuakse tüdrukud, külalised. Kui mõnel noormehel on ehk kuskil tuttav, palub (=tellib) ta, et minu jaoks toodagu Popovkast, (teine ütleb, et) minu jaoks toodagu Gorjunskoist, (kolmas ütleb, et) minu jaoks toodagu Djudikovost. Igast küljest tuuakse tütarlapsi külla. Tütarlapsed toovad terve kotitäie rõivaid (=varustust) kaasa, mitmesuguseid kleite ja suure salli, suured sallid olid (varemalt õlgadel). Ei käidud rätikute, vaid sallide ja kingadega. Tuuakse külalised, tähendab, süüakse, juuakse, õhtul aga hakatakse valmistuma, rõivastutakse ja hakatakse, kingad jalgas, piduõhtule minema. Kõigist ümberkaudsetest küladest tulevad noormehed, kõigist küladest. Sinna tehakse riul, riulile pannakse kõik lõõtspillid, lõõtsasid oli vist kakskümmend tükki, vahest rohkemgi, lõõts (pan-di) sinna riulile. No ja nii hakataksegi *vassiljovskojet* tantsima, üks noormees läheb ja alustab tantsumängu. Kõik kutsuvad ühe tütarlapse välja, (kui on ära tantsinud,) siis istub, teine tõuseb, üks noormees istub, teine tõuseb, üks noormees istub, niiviisi paarikaupa tantsivad noormees ja neiu *vassiljovskojet* ning laulavad refrääni, tüdruk laulab noormehele ja noormees tüdrukule. Vaat mängitakse seda, siis moodustatakse (=lauldakse) ring ja lauldakse: õrn rohukõrreke/ aasal lamab/kauka-
kaua oodata/ tuleb kallimat/ mina ootasin kaks kuud/
ootan (veel) nädalakese/ kohtasin, osutasin lahkust/
kallile sõbrale. Ning kõik istuvad paarikaupa. Seal vaat, kellele missugune meeldib, selle võtabki. Kell kaksteist lähevad kõik ümber riietuma, (lähevad) koju, kus nad võõrsil on. Lähevad sinna ümber riietuma, joovad teed...
/Räägi karjala keeles./

Tullakse ümber riietuma. Süüakse ja juuakse, pannakse teine kleit selga ja minnakse taas. Ja taas hakatakse

se niisamuti tantsu uhtuma. Lauldakse pikki laule, seejärel istutakse endist viisi paaridesse ja tehakse jälle samasuguseid numbreid ning istutakse hommikuni, alles hommikul minnamse koju. Tullakse (koju), süüakse ja juuakse, puhatakse kaks tundi ja päeval minnakse taas sinna. Ja kaks ööpäeva, kaks ööpäeva lõbutsetakse niiviisi. Seejärel algavad (istjatsed) teises külas, siis minnakse teise külla, siis kolmandas ja niiviisi olid kogu talve kõikides külates seesugused õhtud. Need olid ainult erilised õhtud, aga oma külas olid iga päev istjatsed. Häid tüdrukuid viidi kõiki enamasti külla, niiviisi olid (õhtud) kogu talve suure pühani, võinädalani. Kui tuleb võinädal, siis istjatsed lõpetatakse, hakatakse käima lõbutsemas. Seitse nädalat kootakse ja kedratakse kodus, ei lasta kedagi lõbutsema. Siis tulevad lihavõtted, siis lõbustused [...].

Vaat kuidas varemalt noored, noorsugu huvitavalt aega veetis. Nüüd pole sugugi nii.

(4) *narodja vovše ajä ajei*

*/šano / milloin oli k a z a n s k o i / i kuin prijaznuidj
tädä?/*

*ka prijaznuidj // šuri turgo oli / ajä oli kupcie //
i kodiloizet masterovot kaikin tuodj / ken midä / vak-
kazie i värtinöidä i türikkoida i sieglöida i häidä / kuin
oq / sofkie i / nu vopšem kaikkie / ken midä mahtaw
rijadja / kaikkie toi tällä bazarilla / tällä türulle // i kup-
čat naježaidj / polatkoida ljjajittj / šežo torguidj //
i šuri oli konnoi / barišnikat tuodj hebožie / i ka bari-
sničaidj // diganja vovše ajä ajei / čiganat hebožinke
torguidj šežo // i kirikössä oli ajä toržestvā / krestnoi-
hot i ajeldj papit dāže tožišta prihodoišta / ajä oli
vovše slūžija // kaj keitetih olutta i / ajettj samo-
gonkja i narodja vovše ajä ajei // ka.*

Rahvast sõitis väga palju kokku

/Räägi, millal oli Kaasani Maarja päev ja kuidas seda tähistati./

Tähistati vaat (niiviisi). Suur turg oli, palju oli kaupmehi. Kodusedki meistrid toid kõike, kes mida, (toodi) vakkasid ja kerilaudasid ja söelu ja neid, mis

need on (=kuidas on), kühvleid, no üldiselt kõike, kes mida oskab teha, kõike tõi sellele laadale, sellele turule. Sõitsid kokku kaupmehed, panid telgid püsti (=tegid tegid) ja kauplesid. Suur oli hobuselaat, parisnikud tõi hobuseid ja ka paristasid (hobustega). Palju sõitis kohale mustlasi, mustlased kauplesid samuti hobustega. Ning kirikus oli palju toredust, (oli) ristikäik ja papid sõitsid isegi teistest kogudustest kohale, väga palju oli jumalateenistusi. Keedeti õlut ja aeti puskarit ja rahvast sõitis väga palju kokku, vaat.

(5)

p e d r u n - p ä i v ä

/šano / kuin prjaznujjah p e d r u n - p ä i v i ä /

p e d r u n - p ä i v i ä ? / a k a k u i n p r j a z n u j j a h // k a š e -
čas mähñäh širñe kaj / kodiloj / gošti ugoššaičiš da ko-
diloišša / rodñišša / tuttavišša // šidä vijijitah pihalla /
pihalla šielä vižžiloinke / garmoniiloinke / kāratah / vižžä
pajatetah / / k a p r j a z n i e k k a / n ä j j m e i f ä p r j a z n i e k k a //
/a ielä kuin prjaznuidj? /

ielä näin zo / ielä po veššelē je kohe šno / ehämbi
oli narodja // hüt on narodja vähä / sowsem narodja //
kuin voina loppiečči / narodja hi kedä / kačo küfäššä /
kaikki küfä magjav // kaj tapettij // kuin tappetih / zna-
čit / mužikat / nin narodja ei roju // ta meifä vet oli
täššä peret šuret / po deššat čelovek oli / po vöšsem /
po dvena tcať jogo talošša / do voinj : / a posle voinj : /
ka / jäimmä efiššä / da peret prapā fi.

Peetripäev

/Räägi, kuidas tähistatakse Peetripäeva. /

Peetripäeva? Aga vaat, kuidas tähistatakse. Vaat nüüd minnakse sinna ja kodus [?], külalisi kostitatakse kodus, sugulaste ja tuttavate juures. Siis minnakse välja. Oues tantsitakse laulude ja lõotša saatel, laule lauldakse. Vaat (missugune) pidupäev, niisugune pidupäev on meil. /Aga kuidas varem pidutseti? /

Varem niisamuti. Varem muidugi lõbusamalt, sest rahvast oli rohkem. Nüüd on rahvast vähe, hoopis (vähe on) rahvast. Kui sõda lõppes, polnud rahvast enam sugugi, vaata külas (ringi), kogu küla magab, tapeti ära. Kui mehed on tapetud, tähendab rahvast ei tule. Meil olid siin

ju suured pered, kümme inimest oli, kaheksa, kaksteist (oli) igas talus enne sõda, aga pärast sõda, vaat, jääme küll ellu, aga pered kadusid.

(6) kaks üödä üt i päivät lugow lugija

/šano / kuin ieltä mjah pandih /
da / ka kuolow mies / šie naine olet / mužikka / ša
rovno / peššäh / šuoritetah / lawčalla pannah / i ma-
tun pajatetah / kolmičči // i potom tulow lugija / lugow /
da šielä kaks üödä piettä i kaks üödä üt i päivät lu-
gow lugija // šidä pappi tulow / noštaw lawčalla häheg /
značit / i šjatetah kirikköh // kiriköesä šielä otpoijah /
i zavalitah // potom tullah kodih / murginoimah soberi-
tah / šielä kru gom prjazniekag / nu hämä šanuo pīrun //
na devjā•toi deň tjaš otetah pīrun / poto•m kru gom kü-
fää obrješetah / ken miitü / ken bulkja paistaw / ken
šiltä oštaw / kanfietkalla / šiltä prieñikkja / ken mida /
kru gom küfän kandaw // ljajitah suluo // sulolla otetah /
kaikin küfäg / i häin na sorokovoi• / sorokovoi•n piehä /
šežo häin šo / ljajitah // stolat soberitah / i narodan kai-
ken kučutah / i vōži proidiw hñ šo / ka // tämä meilä
põkaroni.

Kaks ööd ja päeva loeb lugeja

/Räägi, kuidas vanasti maeti. /

Vaat, sureb mees ära (kas oled naine või mees, üks-
kõik), (ta) pestakse, riietatakse ja pannakse lautsile,
kolm korda loetakse palveid. Pärast tuleb lugeja ja loeb,
kaks ööd hoitakse (surnut seal) ja kaks ööpäeva lugeja
loeb ööd ja päevad. Seejärel tuleb papp, võtab ta lautsilt,
tähendab, ja (ta) saadetakse kirikusse. Kirikus, seal pee-
takse matusetalitus (= lauldakse viimset õnnistust) ja (see-
järel) maetakse maha. Pärast tullakse koju, kogunetakse
söömaajale, sealt ümberkaudu (tullakse) kokku, öeldakse
peiete. Üheksandal päeval on jälle peied. Pärast kantak-
se mööda küla, kes mida, kes küpsetab saia, kes ostab
selle, kes kompvekke, kes präänikuid, kes mida mööda
küla kannab. Tehakse õllevirret. Ja niisamuti neljakümnen-
dal, neljakümnendal päeval tehakse niisamuti. Pannakse
lauad kokku ja kutsutakse kogu (küla) rahvas. Aasta möö-
dudes niisamuti, vaat. Niisugused on meil matused.

L a u l u d

Nadežda Vassiljevna L i h h a t š o v a (sünd. 1916),
Tšamerovo (Č j a m e r o v a).

- (1) *kakši brihja ikkunjalja
gulavolla kučutah
tätä i mjama sundukašša
kazamaikja ečitäh*

Kaks noormeest akna all/ kutsuvad lõbutsema/ isa ja
ema kirstu seest/ jakke otsivad.

- (2) *plattän ommeldih
hüblät borazella
lähen mučoksi
kolän gorazella*

Kleit õmmeldi/ nõöbid voltidel/ lähen mehele/ mäe
peale Koljale. Viimasel värsil on paralleelvariant: *goran
kolazellaid*.

Olga Vassiljevna T i h h o m i r o v (sünd. 1908),
Benjakovo (b e n a k o v a).

- (3) *midä rodī važazella
ei ruven peldo^ah käümäh
midä rodī brihazella
ei ruven šuva•čemah*

Mis juhtus vasikaga/ et ei hakanud põllul käima/ mis
juhtus noormehega/ et ei hakanud armastama.

Valentina Aleksejavna R o g o v a (sünd. 1929),
Djudikovo (d' ü i t' k ö v ä).

- (4) *peřtin piellä peřtin piellä
sjamoi podvolokallg
tütto brihja ugoššaičči
vehhazelä kokolla*

Tare peal, tare peal/ päris pööningul/ tüdruk noor-
meest kostitas/ nisukakuga.

Maria Mihhailovna K r j u k o v a (sünd. 1925),
Djudikovo.

- (5) *ofizini bi harakkahe
mahtaižini bi letaija
eni andaiš dorogoilla
kolme vuotta stradaija*

Oleksin ma harakas/ oskaksin ma lennata/ ei ma la-
seks kallimal/ kolme aastat kannatada.

Antonina Glebovna O r l o v a (sünd. 1928), Lopa-
tihha (L o p j a t i x a).

- (6) *miula milko pi t e r i š š ä
harvah tüöndäw kirjaziie
a mie tiälä zawlekaičen
mušta kulma brihazie*

Mul on kallim Piiteris/ harva saadab kirju/ aga mina
veetlen siin/ mustasilmseid noormehi.

Vassili Ivanovitš O r l o v (sünd. 1922), Lopatihha.

- (7) *ištuow tüttö ikkunalla
šüöttäw brihja talkunalla
šüö šüö magiemmalda
anna šüda tšagiemmalda*

Istub tüdruk akna peal/ söödab noormeest kamaga/
söö, söö magusamat/ anna suud tihedamalt.

Varvara Petrovna B o r i s s o v a, Dudino.

- (8) *milma mjamo rugaičči
što üöflä müöhä gulbičän
vidno sudba miulon moihe
muštie šifmie šuvačän*

Ema tõreles minuga/ et hilja õhtul käisin lõbutsemas/
vist on saatus mul selline/ et musti silmi olen hakanud
armastama.

Teises variandis on esimeses värsis *rugaičči* asemel
kiruočči id.

Viimase laulukesel on paralleelvariant:

Zoja Fjodorovna T j u m e n e v a (sünd. 1918),

- (9) *milma tjado aivin kiruow
rūčan tagja hüppelöw
vidno miula moihe oža
mušta kulma šuvačän*

Isa kirub mind aina/ et oja taga jooksmas käin/vist
on mulle (määratud) selline osa/ et musta silma (=musta-
silmset) armastan.

M ä r k u s i

Järgnevalt iseloomulikku informantide keele kohta. Alljärgnev on ühtlasi kas osaliselt või täielikult kehtiv kogu murraku kohta. Sulgudes olev number viitab tekstile.

1. Teatud juhtudel nasaleerub kõnevoolus sõnalõpuline *n* või *h*, sulades ühte eelneva vokaaliga, näit. *i riputettih tagjana kowrag / šomag // i otetah tüttožee omag / omag drolažen i čuratah* (1). Sama nähtust on kirjeldatud Tihvini murrakus (Рягоев 1977 : 8), varasemates Vesjegonski murraku tekstides see joon ei kajastu.

2. Uksikjuhtudel on allatiivi lõpuks *-lle* päriskarjala murdes üldisena esineva *-lla* asemel, näit. *tūrulle* 'turulle' (4), *stolalle* 'lauale' (2), *venčalle* 'laulatusel' (2). Selle erijoone põhjused ja leviku täpsem piiritlemine vajavad edasist uurimist.

3. Üldine on, et *Vrg*-ühendi nõrgas astmes, s. t. *g*-kaolises vormis, on vokaal pikenenud, näit. *karga-*

mah : *kāratah* 'tantsima, tantsitakse' (3), *turgo* : *tūrulle* 'turg, turule' (4). Sama nähtust on täheldatud ka naabermurrakus (Virtaranta 1972 : 13).

4. Märgatav on pearõhulise vokaali pikenemine lahtises silbis, kusjuures moodustub poolpikk vokaal, mis on pikem lühikesest ja pisut lühem tavalisest pikast vokaalist. Tundub, et siin on tegemist kakskeelsusest tingitud vene keele hääldusaluse mõjuga. Näiteid: *kõdih* 'koju' (1), *päjatetah* 'lauldakse' (3), *sivotah* 'seotakse' (1).

5. Sõnatarvituses torkab silma, et tihti on samaaegselt tarvitusel omasõna (või varasem laen) ja hiline vene laen. Sellisel viisil on praktiliselt asendatav iga sõna, näit. *lomu* = *hijamu* (< vene хлям) 'rämps' (1), *itkew* = *pričetaičow* (< vene причитать) 'itkeb' (2), *kūži* = *jolka* (< vene елка) 'kuusk' (2), *turgo* = *Bazar'i* (< vene базар) 'turg' (4).

6. Teatud mõisterühmade puhul on tendents asendada omasõnad vene laenudega, näit. arvsõnad üle kümne: *sorokovoin piehä* 'neljakümnendal päeval' (6).

7. Lauludes tuleb esile konditsionaalivorm, mida tugevad vene keelest laenatud sama funktsiooniga abisõna *bi* (< vene бы) : *oližin bi* 'oleksin', *mahtaižin bi* 'oskaksin, saaksin' (5).

K i r j a n d u s

Leskinen, H. 1932, Karjalan kielen näytteitä I, Helsinki; Virtaranta, P. 1972, Die Dialekte des Karelischen. Gruppierung (mit Kurzcharakteristika) und einige Fragen des Ursprungs. - СФУ VIII, 7-27; Макаров Г. Н. 1963б Образцы карельской речи, калининские говоры, Москва-Ленинград; Рягоев В. Д. 1977, Тихвинский говор карельского языка, Ленинград; Частушки 1965 = Частушки в записях советского времени, Москва-Ленинград.

Т. К у к к
(Тарту)

ОБРАЗЦЫ РЕЧИ ВЕСЬЕГОНСКОГО ГОВОРА КАРЕЛЬСКОГО ЯЗЫКА

Р е з ю м е

Записи публикуемых текстов сделаны летом 1983 г. в деревне Чамерово Весьегонского района Калининской области от 67-летней Надежды Васильевны Лихачевой. Ранее опубликованы образцы данного говора Х. Лескиненом (1932) и Г. Макаровым (1963). Содержание текстов этнографического характера, оно связано либо с обрядом праздников церковного (и народного) календаря, либо с важнейшими жизненными событиями человека (напр. свадьба, похороны). Приведенные в конце песенки являются карельскими аналогами русских частушек как по форме, так и по содержанию.

В замечаниях, на примере языка информантов, охарактеризованы некоторые фонетические, морфологические и лексические особенности данного говора.